

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ТА СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ, ПОТЕНЦІАЛ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ

Аналітична доповідь

ЗМІСТ

Вступ

1. Нормативно-правова, інституційна, фінансова база співпраці зі світовим українством
2. Задоволення мовно-культурних та освітніх потреб світового українства
3. Трудові мігранти як важлива складова світового українства
4. Українці Росії

Висновки та пропозиції

Додатки

Вступ

Україну, поза всякими сумнівами, можна віднести до країн з найчисленнішою діаспорою. В даному матеріалі йтиметься як про *закордонних українців*, тобто осіб, які є громадянами інших держав, або є особами без громадянства, але мають українське етнічне походження, або є походженням з України, так і про українців, що перебувають за кордоном з українським паспортом з метою працевлаштування - *трудових мігрантів*.

За офіційними даними, чисельність українських громад за кордоном становить близько 7 млн. осіб.¹ (Див. Додаток 1). Представництво українців за кордоном неоднорідне, як за часом перебування за кордоном, так і за своїм соціально-економічним становищем, культурно-освітнім розвитком, віросповіданням, рівнем національної самосвідомості, ступенем інтеграції у суспільства країн проживання.

Число іноземних громадян українського походження, які постійно проживають за межами України, за даними офіційних переписів населення та підрахунками українських організацій, церков, відповідних інституцій науково-дослідного спрямування, а також імміграційних служб, становить від 16 до 20 мільйонів осіб². Найбільші українські громади проживають у Росії, США, Канаді. Нині на спільних кордонах України і Євросоюзу живуть українці Польщі – за даними МЗС – 31 000, за неофіційними даними (300 тис.), Словаччини – 7 430 (30–40 тис. за неофіційними даними), Румунії 51 700 тис., а за даними українських організацій – 200 тис., Угорщини - близько 6 тис.

Окрім Росії, серед країн проживання найбільших українських громад ближнього зарубіжжя, яке після розпаду СРСР стали називати „східною діаспорою”, – Молдова, Казахстан, Білорусь, Узбекистан. Чисельні українські громади проживають також у Латвії, Киргизстані, Грузії, Азербайджані, Естонії, Литві, Туркменістані, Таджикистані, Вірменії.

¹ Інформація про чисельність українських громад за кордоном станом на жовтень 2012 р. надана МЗС України

² Закордонне українство: витоки та сьогодення. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/578.htm>

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень близько 2 млн. українців є трудовими мігрантами³. Закордонні українці є частиною гуманітарного простору України. Тому українська державна політика має бути спрямована на створення засад для розвитку і ефективного залучення економічного, інтелектуального, духовного і культурного потенціалу закордонних українців.

Питання забезпечення сталих зв'язків з українцями за кордоном та розширення можливостей використання “зовнішнього чинника” для підсилення конкурентоспроможності держави і суспільства в умовах трансформаційного переходу стає все більш актуальним. Особливо чітко ця тенденція спостерігається в країнах, в яких, з огляду на історичні передумови та особливості соціально-економічного та політичного розвитку, за кордоном опинилась активна частина етносу, як з точки зору її ролі в формуванні політичної нації, так і впливу на розбудову громадянського суспільства й потенційного внеску в модернізацію країни.

Ще більш чутливим це питання є для України в умовах динамічних процесів у країнах найближчого оточення, в яких політичні сили не тільки розігрують карту підтримки своїх співвітчизників за кордоном у внутрішньополітичній боротьбі, включно з розширенням електоральної бази, але й мають консолідовану позицію щодо використання фактору діаспори у зовнішньополітичних цілях.

В Україні проблема ставлення влади до співвітчизників, які опинилися за межами країни, протягом останніх років з моменту набуття незалежності слугує певним індикатором зорієнтованості на активну підтримку процесів державотворення та національного відродження. Відтак питання підтримки закордонних українців перебуває не тільки в центрі уваги державних інституцій, але й знаходиться під постійним моніторингом як опозиційних політичних сил, так і суспільства в цілому.

³ Населення України. Трудова еміграція в Україні.- К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім.. В.М. Птухи НАН України, 2010.-С.109.

Серед важливих проблем, які існують сьогодні у сфері взаємодії зі світовим українством найбільш нагальними є:

- недосконалість нормативно-правової бази та інституційного забезпечення співпраці із українцями за кордоном;

- недостатнє задоволення мовно-культурних та освітніх потреб світового українства, з метою збереження національної ідентичності;

- трудова міграція, та проблеми, пов'язані із поверненням та облаштуванням трудових мігрантів в Україні;

- комплекс питань, пов'язаних зі збереженням національної ідентичності українців Росії.

1. Нормативно-правова, інституційна, фінансова база співпраці зі світовим українством

Українська держава на законодавчому рівні закріпила підтримку своїх співвітчизників за кордоном. Державна політика щодо українців зарубіжжя здійснюється на основі відповідних положень Конституції України,⁴ Закону України «Про правовий статус закордонних українців»,⁵ інших нормативно-правових актів України з урахуванням законодавства держав громадянства, проживання закордонних українців. Водночас вона базується на принципах і нормах Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про

⁴ Відповідно до статті 25 Основного Закону України, держава гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами. Згідно статті 11 Конституції України держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Стаття 12 Конституції України закріплює обов'язок держави дбати про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави. В преамбулі Закону України «Про правовий статус закордонних українців» закріплено обов'язок Української держави сприяти розвитку національної свідомості українців, які проживають за межами України, зміцненню зв'язків з Батьківщиною та поверненню їх в Україну.

⁵ 6 червня 2012 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус закордонних українців», у якому розширюються права закордонних українці. Відтепер українське громадянство надаватиметься без вимоги безперервного мешкання в Україні протягом 5 років. Крім того, згідно з документом, особа, яка отримала статус зарубіжного українця, має право працювати на підприємствах, в установах і організаціях або здійснювати іншу трудову діяльність на підставі та в порядку, встановленому для громадян України. Зарубіжним українцям також щорік передбачаються державні стипендії для здобування вищої освіти у межах встановлених квот.

громадянські та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття, Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, інших міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

13 жовтня 2006 року указом Президента України була затверджена Національна концепція по зв'язках із закордонними українцями. 22 червня 2011 року Кабінет Міністрів України ухвалив Концепцію Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року.

Серед останніх документів, які стосуються державної підтримки світового українства - Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 682 від 18 липня 2012 р. Серед пріоритетних напрямів нової Державної програми: удосконалення законодавства з питань співпраці із закордонними українцями та посилення захисту їхніх інтересів у країнах постійного та тимчасового проживання; активізація інформаційно-роз'яснювальної роботи в місцях компактного проживання української діаспори, збільшення кількості науково-освітніх та культурно-мистецьких заходів за участю закордонних українців, удосконалення мережі недільних та інших шкіл, кафедр українознавства у державах компактного проживання закордонного українства; виготовлення інформаційної продукції на рівні сучасних міжнародних стандартів.

Одними із недоліків цієї Програми, як, власне і попередньої є те, що за рамками державної підтримки та уваги залишаються кілька мільйонів громадян України, які виїхали за її межі останніми десятиліттями, адже в документі оперує термін «закордонні українці» (згідно ст. 1 Закону України «Про правовий статус закордонних українців», «закордонний українець - це особа, яка є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або є походженням з України»).

Основними механізмами реалізації державної політики співпраці зі світовим українством на урядовому рівні є Міжвідомча координаційна рада з питань забезпечення розвитку зв'язків із закордонними українцями та Національна комісія з питань закордонного українства, робота якої регламентується нормами Закону «Про правовий статус закордонних українців» від 3 квітня 2004 року. Комісія вирішує питання про надання статусу «закордонний українець» особам українського походження з інших держав. Згідно з прийнятими Комісією рішеннями статус закордонного українця надано 6115 особам з 53 країн світу⁶.

Сьогодні робота із закордонними українцями розпорошена між кількома міністерствами: МЗС має Департамент зв'язків із закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва, у Міністерстві культури та туризму України функціонує відділ національних меншин України та української діаспори, Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України має департамент, який займається освітніми питаннями закордонних українців, Міністерство соціальної політики опікується питаннями трудової міграції. Останнім часом все більш активно піднімається питання про створення єдиного спеціального державного органу, який би опікувався всім комплексом проблем світового українства, на зразок таких, які існують в інших країнах (Азербайджан, Грузія). Про це неодноразово заявлялося і на Форумах українців, і в окремих виступах керівників міжнародних організацій української діаспори. (Див. Додаток 4).

Державна політика співпраці із закордонними українцями та їх громадськими організаціями вимагає забезпечення сталого фінансування відповідних програм. Про це йшлося у Рекомендаціях парламентських слухань "Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці", проведених 2009 року, де рекомендувалося під час підготовки проектів законів про Державний бюджет України передбачати належне фінансування видатків на здійснення співпраці із закордонними українцями та їх громадськими організаціями. Неодноразово і українські урядовці заявляли про необхідність

⁶ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/5646.htm>

фінансової підтримки українців за кордоном⁷. Та, на жаль, такі заяви досить часто залишаються декларативними.

Наприклад, Законом України «Про державний бюджет України на 2012 рік» Мінкультури передбачені видатки за напрямками:

«Заходи щодо встановлення культурних зв'язків з українською діаспорою» та «Заходи щодо зміцнення зв'язків закордонних українців з Україною та забезпечення міжнародної діяльності у сфері міжнаціональних відносин» бюджетної програми 1801260- 1млн.грн.

«Заходи з відтворення культури національних меншин, заходи Української Всесвітньої Координаційної Ради, заходи з реалізації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, заходи щодо встановлення культурних зв'язків з українською діаспорою, заходи щодо зміцнення зв'язків закордонних українців з Україною та забезпечення міжнародної діяльності у сфері міжнаціональних відносин» - 500,0 тис. грн. Відповідно до плану асигнувань загального фонду бюджету на 2012 рік за КПКВК 1801260 планові призначення передбачалися, починаючи з травня поточного року.⁸ Однак, сьогодні набуло резонансу повідомлення прес-служби Української Всесвітньої Координаційної Ради про те, що держава припинила фінансування культурних проєктів української діаспори.⁹

Кошти, які виділяються на реалізацію бюджетних програм для підтримки українців зарубіжжя, не завжди відповідають реальним потребам. Наприклад, в рамках виконання бюджетної програми 1401110 «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» передбачаються кошти, в тому числі, і на надання фінансової підтримки українським школам за кордоном (15 тис. грн.) та підтримки у виданні за

⁷ Азаров пообіцяв українській діаспорі у Москві виділити кошти [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://newsru.ua/finance/27may2012/kobzon.html>

⁸ Інформація про стан виконання Плану організації виконання постанови Верховної Ради України від 19 січня 2010 р. № 1807- VI „Про Рекомендації парламентських слухань на тему: „Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці ” [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article.jsessionid=AD07252EE3041E798E71596B686BADD9?art_id=47263&cat_id=45376

⁹ Держава припинила фінансування культурних заходів діаспори [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/3068233>

кордоном наукових, публіцистичних, художніх творів та збірок для українських громад за кордоном, творів закордонних українців, здійсненні перекладу творів класиків української літератури іноземними мовами – 50 тис. грн. Як бачимо, ці кошти є мізерними.

Орієнтовний обсяг коштів, які передбачається виділити з держбюджету України на реалізацію Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року, становить 103,9 млн. гривень¹⁰. Це є більше, аніж виділялося на виконання попередньої державної програми, яка діяла у 2006-2010 роках. (Орієнтовний обсяг коштів становив 76905 тис. гривень)¹¹. У Заключному звіті про результати виконання цієї програми, зазначається: «Високий показник виконання завдань Програми складає 82 %, що свідчить про досягнення її головної мети: забезпечення збереження етнічної ідентичності та національно-культурної самобутності закордонних українців, задоволення їх культурних, освітніх, інформаційних та соціально-гуманітарних потреб, підтримка діяльності українських громадських організацій за кордоном».¹² Констатуючи, що реалізація Програми дійсно сприяла зазначеним цілям, варто зазначити про досить формальний підхід оцінки її результатів. По-перше, було б надто оптимістично заявляти про досягнення її головної мети. По-друге, аналіз зазначеного звіту, дозволяє поставити під сумнів методологію оцінки її виконання, що призвело до явно завищених показників.

2. Задоволення мовно-культурних та освітніх потреб світового українства

Проаналізувавши підсумки переписів жителів у переважній більшості країн поселення українського етносу, можна зробити висновок, що за

¹⁰ Державна Програма співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/682-2012-%D0%BF>

¹¹ Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року (Постанова Кабінету Міністрів України № 1034 від 26 липня 2006 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1034-2006-%D0%BF>

¹² Заключний Звіт про результати виконання Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року . [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

винятком США і Канади, де кількість осіб українського походження зросла, існує послідовна тенденція до відчутного зменшення чисельності представників українського етносу. Наприклад, у Словаччині за останні шість десятиліть автохтонне українське населення зменшилося майже втричі. Лише впродовж 1989-2000 рр. число українців у Грузії скоротилося більш як у сім разів.

Нове покоління закордонних українців, які народились не в Україні, починає втрачати зв'язок з Батьківщиною, поступово асимілюючись до суспільства країни проживання. Це і є однією з найголовніших причин зменшення кількості громадян-українців у іноземних державах.

Одними з базових чинників збереження національної ідентичності, безперечно, є використання рідної мови та практик, які гуртують громаду, насамперед – відтворення культурних традицій.

Аналіз статистичних даних щодо діяльності українських громад в країнах світу та забезпечення мовно-культурних потреб закордонних українців (див. Додаток 2) дає підстави визначити пріоритетні завдання державної підтримки. Сьогодні держава повинна більш активно впливати на забезпечення мовно-культурних прав закордонних українців за такими напрямками державної політики:

Підтримка українських навчальних закладів

За даними МОН України у 2011 році у країнах перебування українців діяло 617 суботніх і недільних шкіл і класів, в яких навчалося 14058 учнів.

У 2008 році при Міністерстві освіти та науки України була створена Міжнародна українська школа (МУШ). Зараз Міжнародна українська школа координує діяльність закордонних українських навчальних закладів, у яких вивчається або ведеться викладання українською мовою, надає методично-інформаційну підтримку закордонним шкільним осередкам. Існує вкрай важлива проблема фінансування видатків з Державного бюджету України на діяльність Міжнародної української школи, особливо видатків на відрядження для проведення семестрової та державної атестації, супроводження

дистанційних курсів тощо. 1 червня 2012 р. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України був прийнятий і опублікований наказ № 654 «Про затвердження плану заходів Міністерства щодо підтримки та розвитку українського шкільництва за кордоном на 2012-2015 роки.» УВКР неодноразово пропонувала розробити проект Державної програми щодо розвитку освіти і науки за кордоном. Актуальність прийняття такого документу обумовлюється наявністю та успішним функціонуванням подібних державних програм в Росії, Казахстані, Польщі та інших країнах.

Серйозною проблемою задоволення освітніх потреб представників закордонного українства є обмеженість фінансування системи освіти, що не дає можливості формувати повноцінний резервний фонд навчальної літератури для потреб навчальних закладів діаспори, розробляти і випускати для них спеціальні навчальні посібники з української мови та інших українознавчих предметів, надавати матеріально-технічну підтримку відкриттю та функціонуванню українських шкіл та класів за кордоном, облаштуванню навчальних кабінетів, шкільних бібліотек тощо.

Підручники не задовольняють потреби недільних та суботніх шкіл, де згідно статистики, навчається найбільша кількість дітей закордонних українців. Саме тому назріла потреба створення спеціальної навчально-методичної літератури для учителів й учнів недільних та суботніх шкіл українського зарубіжжя.

Важливим є питання наповнення бібліотечних фондів шкіл зарубіжжя творами українських письменників (приміром, серії «Шкільна бібліотека»); словниками (орфографічними, тлумачними, фразеологічними тощо); методичною літературою, у т. ч. розробками позашкільних заходів; аудіовізуальними засобами навчання (аудіозаписи народних та сучасних українських пісень, музики; відеозаписи або DVD вистав українських театрів, класики українського кіно тощо); довідниками, навчально-наочними посібниками (в т.ч. карти, таблиці); дитячими періодичними виданнями тощо. Неоціненною допомогою при вивченні української літератури та мови як в Україні, так і за кордоном могло б стати видання антологій української прози

та поезії, дитячих збірок оповідань та віршів, використання матеріалів електронної бібліотеки української літератури.

Надання державних стипендій молоді для навчання у ВНЗ України

Для здобуття вищої освіти у навчальних закладах України іноземним громадянам українського походження було надано у 2006/2007 навчальному році 484 державні стипендії, 2007/2008 – 370, у 2008/2009 – 370, у 2009/2010 – 542, 2010/2011 – 351. За 2006-2010 рр. представникам з Придністров'я було надано для навчання у вищих навчальних закладах 632 державні стипендії, зокрема у 2006 році - 150 місць, у 2007 – 132, у 2008 – 150; у 2009 – 100, 2010 - 100. У 2011 році такі стипендії були відсутні.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус закордонних українців», Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України було встановлено на 2012 рік 310 квот для прийому закордонних українців на перший курс до вищих навчальних закладів України за рахунок коштів державного бюджету України. Зокрема, для українців Молдови було виділено 100 місць, Грузії, Білорусі та Узбекистану – по 20, Азербайджану, Румунії, Киргизії, Бразилії та Словаччини – по 10, Латвії, Литви, Естонії, Болгарії, Вірменії, Аргентини, Угорщини, Сербії, Палестини, Ізраїлю, Туреччини, Греції, Лівану – по 5, інших країн – 35. Проте, вступна кампанія 2012 року показала, що існують значні відмінності і суперечності у трактуванні Закону про статус закордонного українця та визначеного ним принципу квотування для дітей закордонних українців. Саме це спричинило той факт, що з одного боку, квоти виявилися незаповненими, а з другого – батьки і діти ображені несправедливим оцінюванням. Адже в умовах, в яких опинилися українські школи зарубіжжя, про що було сказано вище, неможливо дати знання на такому рівні, як це робиться в Україні. Щоправда, в Україні функціонують літні школи вивчення української мови та українознавства, але вони існують без підтримки держави, і за навчання в цих

школах слухачі повинні сплачувати чималі гроші, а тому кількість бажаючих вчитися в літніх школах є незначною.

Створення українських культурних центрів за кордоном

Станом на 2010 рік¹³ МЗС створило 22 культурно-інформаційні центри у складі дипломатичних установ України в Австрії, Білорусі, Бельгії, Болгарії, Греції, Грузії, Естонії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, Казахстані, Китаї, Молдові, Польщі, Португалії, Румунії, США, Франції, Німеччині, Угорщині, Чехії та Генерального консульства України у Стамбулі. МЗС планувало забезпечити у 2010 р. започаткування діяльності культурно-інформаційних центрів у складі посольств України у Великій Британії, Канаді, Словацькій Республіці та Генерального консульства України в Мюнхені. Водночас, з огляду на обмежене фінансування у 2010 році такі центри не були відкриті. Проте, заходи, що проводяться культурними центрами самі ж закордонні українці розцінюють як досить формальні, а в цілому їх діяльність як низькопродуктивну.

Підтримка діяльності українських бібліотек

За офіційними даними, у країнах проживання українців функціонують 244 бібліотеки. Упродовж дії Програми підтримки української діаспори надавалося сприяння комплектуванню бібліотек у місцях компактного проживання закордонних українців українськими виданнями, художньою літературою, збірками творів класиків української літератури. Окрім цього, для бібліотек, передплачувались періодичні видання. Новою Програмою підтримки розвитку української діаспори на 2012-2015рр. також передбачено виділення коштів на підтримку українських бібліотек за кордоном. Проте, говорити про те, як буде виконуватися Програма наразі не можна, оскільки за даними УВКР, держава припинила фінансування культурних проектів української діаспори, запланованих на 2012 рік. За словами Голови УВКР

¹³ Заключний звіт про результати виконання Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/data/upload/publication/mfa/ua/55005/20300978dod2.pdf>

М.Ратушного, у зв'язку з браком коштів у цьому році не відбулося сім запланованих заходів, зокрема, науково-практична конференція "Український всесвітній інформаційний простір" у Сумах, концертні програми.¹⁴

Не залишились непоміченими події, пов'язані зі спробами закриття Бібліотеки української літератури в Москві. Сьогодні бібліотека працює, проте резонанс від цих подій не сприяв підвищенню іміджу нашої держави.

Підтримка існуючих та створення нових ЗМІ за кордоном

У країнах поселення закордонних українців видається 124 друкованих та електронних видань. Лише за підтримки держави може йти мова про створення і розвитку нових закордонних українських ЗМІ, просування вітчизняної культури. Проте останнім часом доводиться чути про закриття українських газет через недостатнє фінансування (як приклад – закриття української газети «Нове життя», яка видавалася з 50-х років минулого століття у Словаччині).

Зовнішнє радіо- і телевізійне мовлення

Зарубіжні українці мають можливість слухати та дивитися 98 програм радіо/телебачення. Національна радіокомпанія України здійснює мовлення на трьох загальнонаціональних каналах - УР-1, УР-2 («Промінь»), УР-3 («Культура»). Всесвітня служба «Радіо Україна» (ВСРУ) забезпечує іномовлення українською, англійською, німецькою та румунською мовами. Також державна радіокомпанія транслює свої програми у відкритому форматі через супутник та в режимі прямого ефіру в Інтернет.

Офіційну присутність України у світовому телевізійному просторі забезпечує Державна телерадіокомпанія «Всесвітня служба «Українське телебачення і радіомовлення». Обсяг мовлення на Євразію складає 24 години на добу та 24 години Інтернет-мовлення. Низька фінансова зацікавленість перешкоджає залученню у сферу зовнішнього мовлення високопрофесійних

¹⁴ Держава припинила фінансування культурних заходів діаспори [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/news/131112-derzhava-pripinila-finansuvannya-kulturnih-zahodiv-diaspori>

фахівців. Назріла необхідність кардинального реформувати ДТРК «Всесвітня служба «Українське телебачення і радіомовлення» та забезпечення сталої ресурсної та кадрової підтримки.

3. Трудові мігранти як важлива складова світового українства

Проблема трудової міграції українців займає одне з перших місць у переліку найважливіших державних проблем і потребує ретельного аналізу науковців та адекватних дій з боку законодавчої та виконавчої влади нашої держави. Незважаючи на різноманітність оцінок масштабів трудової міграції, можна говорити про те, що в структурі робочої сили України сформувався чисельний контингент осіб, для яких трудова міграція є основним видом зайнятості, основним джерелом доходів, а тому має велике суспільно-політичне і соціальне значення. Трудова міграція впливає на демографічну, соціальну та економічну ситуацію у країні. Останнім часом держава і суспільство посилили увагу до проблеми трудової міграції. Про це свідчать комітетські слухання у Верховній Раді 2009 року, створення Державної міграційної служби, затвердження Указом Президента України № 622/2011 від 30.05.11 р. Концепції державної міграційної політики України.

Як правило, головною метою працевлаштування за кордоном є фінансова допомога домогосподарствам в Україні. Сума грошових переказів трудових мігрантів у 2011 році практично зрівнялася з обсягом прямих іноземних інвестицій в економіку України. Приватні особи збільшили перекази до країни на 20%, до 7,02 млрд. дол.¹⁵

Перебуваючи за кордоном наші заробітчани зіштовхуються з цілою низкою проблем пов'язаних з: нелегальним статусом, соціальною незахищеністю, відсутністю інформаційного забезпечення щодо особливостей

¹⁵ Сума грошових переказів трудових мігрантів і обсяг інвестицій в економіку України практично зрівнялися [Електронний ресурс]. - Режим доступу :http://news.dt.ua/ECONOMICS/suma_groshovih_perekaziv_trudovih_migrantiv_i_obsyag_investitsiy_v_ekonomiku_ukrayini_praktichno_zri-99828.html

трудового і міграційного законодавства країни перебування, проблемою безпечного та доступного переведення коштів з-за кордону в Україну, тощо.

Більшість трудових мігрантів перебуває за кордоном нелегально, наслідком цього стає їх соціальна незахищеність, залежність від роботодавців і посередників. За даними дослідження «Зовнішня трудова міграція населення України»,¹⁶ переважна більшість українських трудових мігрантів намагалися легалізувати своє перебування і діяльність за кордоном відповідно до місцевого законодавства: 31,7% отримали дозвіл на проживання та на роботу, 3,4% – дозвіл на проживання, 39,3% мали тимчасову реєстрацію. Водночас 23,2% трудових мігрантів проживали і працювали за кордоном без офіційного статусу. У Чеській Республіці, Португалії та Іспанії – більше половини трудових мігрантів з України, отримали дозвіл на проживання та на роботу. В Італії відповідна частка становила 31,9%, в Угорщині та Польщі, – близько 22%. Відсутністю легального статусу у наших трудових мігрантів досить часто користуються роботодавці. Адже перебуваючи за кордоном у статусі нелегала працівник не піде скаржитися на те, що йому затримують заробітну плату, або й зовсім її не виплачують.

Важливе значення у сфері соціального захисту трудових українських мігрантів має соціальне страхування. Станом на 2008 рік близько половини, а саме 51,5% українських заробітчан були ним охоплені, а 21,1% не мали права на жоден вид соціального забезпечення чи пільг. Найбільша частка охоплення мігрантів соціальним страхуванням у країнах, де трудові відносини частіше оформлені офіційно – в Іспанії, Угорщині, Чеській Республіці. Проте, незважаючи на ці обставини, переважна більшість трудових мігрантів, а саме 67,3% загальної кількості задоволені роботою за кордоном.

На особливу увагу заслуговує питання *повернення трудових мігрантів* в Україну. Світова економічна криза серйозно подіяла на міжнародну трудову міграцію: відбувається звільнення працівників, погіршуються умови праці, скорочується заробітна плата. Експерти прогнозували, що найближчим часом

¹⁶Зовнішня трудова міграція населення України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://openukraine.org/doc/BK-MIGR-END.pdf>

через фінансову кризу з-за кордону повернуться близько 200 тисяч українських мігрантів. За різними оцінками понад 80% мігрантів мають намір повернутися на Батьківщину, зокрема, серед жінок, що залишили в Україні дітей, - 60%. Близько 70% заробітчан мають в Україні сім'ю і підтримують контакти з родичами на батьківщині. 90% мігрантів вважають, що їх майбутнє - в Україні, а відтак намагаються придбати квартири, оплатити навчання дітей або навіть започаткувати власний бізнес¹⁷.

Проте, незважаючи на труднощі, з якими зіштовхуються наші трудові мігранти під час економічної кризи, масового повернення додому не спостерігається. А ті, що повертаються, зіштовхуються з проблемами, що пов'язані, в першу чергу, з працевлаштуванням, а також із повторною адаптацією.

Стратегія демографічного розвитку України на період до 2015 р., затверджена Постановою Кабінету Міністрів України №879 від 24 червня 2006 р., розглядає регулювання міграції як засіб уповільнення темпів депопуляції. В ній, по суті, вперше зазначалася необхідність розширення можливостей легального працевлаштування за межами держави, а також ставилося завдання розроблення й виконання програми соціальної та професійної адаптації заробітчан, які повертаються, висувалася вимога до здешевлення послуг із переказу мігрантами коштів в Україну.

Одним із стратегічних напрямків Концепції міграційної політики, яка була прийнята у 2011 році є «посилення соціального та правового захисту громадян України, які працюють за кордоном, у тому числі шляхом активізації міжнародного співробітництва, укладення міжнародних договорів, що стосуються питань захисту праві трудових мігрантів, створення сприятливих умов для перетинання трудовими мігрантами з України державних кордонів та перебування таких осіб в державі

¹⁷ До трудової еміграції українців не завжди спонукає скрутне економічне становище - міжнародні експерти. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://caritas-ua.org/index.php?option=com_content&task=view&id=91&Itemid=23

працевлаштування, створенням сприятливих умов та механізмів для повернення в Україну громадян України, які постійно проживають на території інших держав, з метою зменшення еміграційних потоків».¹⁸

Отже, метою держави у сфері трудової міграції має стати забезпечення соціальної захищеності українських працівників за кордоном, сприяння зворотності міграцій, стимулювання інвестування зароблених мігрантами коштів в економіку України.

4. Українці Росії

Одним із пріоритетних завдань державної політики у сфері збереження національної ідентичності закордонних українців є робота з українцями на пострадянському просторі. В цьому контексті особливого значення набуває збереження ідентичності, підтримка та розвиток української діаспори в Росії, як з огляду на її чисельність, так і значення для налагодження партнерських, взаємовигідних стосунків з РФ.

Українська діаспора в Російській Федерації, попри те, що її чисельність у порівнянні з 2002 роком скоротилася, залишається найбільш чисельною.

Довідково: За результатами Всеросійського перепису 2002 року кількість осіб, які ідентифікують себе як етнічні українці складала 2 943 471 осіб (2,03% від загальної кількості населення) Всеросійський перепис населення 2010 року зафіксував зниження кількості осіб, які ідентифікують себе українцями до 1 927 988 осіб (1,35 %). Проте згідно з неофіційною статистикою, чисельність української меншини в Росії сягає понад 10 млн. осіб. Так, ще кілька років тому російські демографи публічно декларували факт проживання в країні близько 8-10 млн. російських громадян українського походження¹⁹.

Чисельність і частка серед усього населення РФ українців і тих, хто вважав рідною мовою українську²⁰

¹⁸ Указ Президента України Про Концепцію державної міграційної політики. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>

¹⁹ Закордонне українство: витоки та сьогодення [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/578.htm>.

²⁰ Як українці стають росіянами [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Politics/39969>

Роки	Кількість українців у Росії (млн.)	(%)	Тих, які вважають українську мову рідною (млн.)	(%)
1989	4,364	2,97	1,868	1,27
2002	2,943	2,03	1,33	0,92
2010	1,928	1,4	1,13	0,82

Зіставлення чисельності українців та осіб, які вважали рідною мовою українську, серед жителів РФ у 2002 та 2010 роках, свідчить, що частка перших скорочується значно швидше, ніж других. Українці повністю інтегровані в суспільне життя Росії. Вони широко представлені в усіх сферах соціальної діяльності – на виробництві, у сфері обслуговування, в науці, освіті, управлінні тощо. Вищий за середній по країні рівень освітньої та професійної підготовки забезпечує їм досить високі соціальну мобільність і соціальний статус у суспільстві. Особи українського походження становлять помітний відсоток серед культурно-мистецької, політичної та управлінської еліти Росії, обіймають відповідальні посади в уряді, представлені в парламентському корпусі.²¹

Починаючи з кінця 80-х років минулого століття, незважаючи на брак підтримки з боку центральних та місцевих органів влади активізувалися процеси самоорганізації української діаспори, формування організацій, покликаних слугувати подальшому структуруванню та самовизначенню етнокультурного та громадсько-політичного фактора. З цією метою було створено в 1993 році Об'єднання українців Росії, куди увійшли організації фактично з усіх регіонів РФ.

Сьогодні у регіонах Російській Федерації, за даними МЗС, діють 156 українських громадських організацій.

Резонансними є повідомлення про тиск, який чиниться на російських українців. Йдеться про Бібліотеку української літератури, Український освітній центр при середній школі № 124 у Москві, рішення Верховного суду Російської Федерації від 24 листопада 2010 року про заборону діяльності

²¹ Українці в Росії [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://kobza.com.ua/doslidzhennja/509-ukrajinci-v-rosiji.html>

Федеральної національно-культурної автономії українців в РФ («Українці Росії»). 18 травня 2012 року Верховний суд Росії ухвалив рішення ліквідувати Об'єднання українців Росії і виключити організацію з єдиного державного реєстру юридичних осіб. 22 травня Міністерство юстиції Росії зареєструвало нову Федеральну національно-культурну автономію «Українці Росії», на установчий з'їзд якої не пустили українських журналістів, а українська діаспора заявляла, що нова організація створюється без її відома.

Усі ці події мають в першу чергу політичне забарвлення і потребують втручання української влади у вирішення проблемних питань українців Росії.

Реакцією української етнічної меншини РФ на заборону через суд Об'єднання українців Росії і створення «псевдоукраїнських національних організацій нинішньою владою Російської Федерації»²² стало ухвалення рішення про створення Українського конгресу Росії 26 травня 2012 року. 24 листопада 2012 року відбувся установчий з'їзд організації. У Статуті УКР зазначається, що «основною метою організації є об'єднання українських організацій Росії з відродження, вивчення, розвитку і поширення української культури, розвитку національної самосвідомості, захисту їх законних прав і інтересів, налагодження тісних зв'язків українців зі своєю етнічною батьківщиною – Україною, а також з українцями, які проживають в інших країнах світу»²³. Серед завдань УКР визначено «сприяння збереженню і розвитку історичної, культурної і духовної спадщини українського народу, збереження, вивчення і популяризація української мови серед українців Росії».²⁴

Слід зауважити, що у РФ відсутні державні загальноосвітні школи з вивченням предметів українською мовою. Згідно з даними Міністерства освіти

²² В России создадут новый конгресс украинцев [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://news.zn.ua/SOCIETY/v_rossii_sozdadut_novyy_kongress_ukraintsev-112489.html

²³ У Москві створили Український конгрес Росії // <http://www.unian.ua/news/537507-u-moskvi-stvorili-ukrajinskiy-kongres-rosiji.html>

²⁴ Там само.

і науки РФ, в Росії функціонують лише школи, де українська мова вивчається як предмет.

Враховуючи особливості процесу розбудови національно-освітньої справи в РФ (спорадичність виникнення закладів з українознавчим ухилом, відсутність централізованих статистичних та інформаційно-довідкових даних), визначити точну кількість учнів діючих українських класів та недільних шкіл не видається можливим.

Щоб відкрити національну школу (клас), необхідно сформувати учнівський контингент, підготувати потрібну кількість вчителів, забезпечити підручниками, методичною літературою. Оскільки викладацькі кадри для українських шкіл в Росії не готуються, а підручники не випускаються, необхідна чітка домовленість про допомогу з боку України.

Чи не найголовнішим фактором, який стримує розвиток української освіти в РФ, є відсутність реального бажання з боку батьків щодо навчання їх дітей у загальноосвітніх школах українською мовою. Тому важливо домагатися, щоб суб'єктом реального права у вирішенні національно-освітніх завдань ставали національні громади, діяльність яких забезпечується Законом РФ "Про національно-культурну автономію".

Належний розвиток національної освіти має відбуватися в загальному контексті створення необхідного національно-культурного середовища. Одночасно з українськими шкільними закладами варто створювати українські бібліотеки, книгарні, україномовні засоби масової інформації, не кажучи вже про дитячі садки з етнокультурним спрямуванням.

З особливою гостротою постала сьогодні проблема кадрів, необхідних для створення та функціонування українських освітніх закладів. Бажано домагатися відкриття у вищих навчальних закладах РФ кафедр, які б готували вчителів для українських шкіл.

Однією з найгостріших проблем, з якою зіштовхуються в своїй роботі українські організації в Росії, є брак інформації з України, гостра нестача української періодики на ринку ЗМІ РФ.

У Росії не існує мережі українських друкованих засобів масової інформації. Тому заснування загальноросійського українського періодичного видання залишається одним з найбільш важливих питань для українців Росії.

Досить обмежена можливість прийому радіо- і телевізійних передач із України в регіонах компактного проживання українців у Росії. Представники української громади нарікають на неможливість слухати українське радіо в Тулі, Курську, Москві, не говорячи вже про Архангельськ, Мурманськ, Тюмень, Томськ, Владивосток, Петропавловськ-Камчатський. Не краща ситуація і з українським супутниковим телебаченням, яке покриває лише європейську частину території Російської Федерації.

Завдяки зусиллям активістів українських організацій в регіонах, поступово розвивається мережа українських інтернет-сайтів, зокрема, “Зелений клин” – сайт українців на Далекому Сході; “Місто на Волзі” – сайт українців Волгограду; “Кобза” – Незалежний правозахисний сайт; “Українська діаспора – сайт в Омській області”, “Сірий клин” – неофіційний сайт українців Омська; “Жовтий клин” – сайт українців Низового Поволжя.

Таким чином, забезпечення етно-культурних прав українців в Росії задля збереження національної ідентичності та зростання ролі української діаспори в Росії потребує цілеспрямованої роботи на кількох основних напрямках.

По-перше, підвищення самоорганізації українців в Росії та ефективності використання існуючої міжнародної та національної правової бази.

По-друге, реалізація пріоритетних завдань державної підтримки української діаспори, спрямованої на задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України.

По-третє, запровадження надійних механізмів для забезпечення зв'язків закордонного українства з Українською державою та суспільством, об'єднання їх зусиль для завершення формування української нації, розвитку України та її партнерських відносин з Росією.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Закордонне українство відіграє значну роль в утвердженні України у міжнародній спільноті. Воно є важливим демографічним, інтелектуальним, соціально-культурним та інформаційним ресурсом країни. За умов тісної взаємної співпраці українське зарубіжжя має стати для України вагомим фактором реалізації зовнішньої політики, а саме - забезпечення позитивного міжнародного іміджу; розвитку економічних, культурних та інших зв'язків із зарубіжними країнами; забезпечення економічної, культурної та інформаційної присутності в геополітично важливих регіонах.

На сучасному етапі національні інтереси України потребують державної підтримки збереження української ідентичності діаспори, що включає забезпечення на належному рівні її прав і свобод, сприяння збереженню української мови та культури у середовищі діаспори, допомогу в реалізації освітніх програм та проектів у межах українських громад у країнах перебування, а також надання можливостей для отримання освіти в Україні.

Серед завдань, які потребують першочергового вирішення:

- **створення окремого державного органу з роботи із закордонним українством і трудовою міграцією**, що координував би зв'язки закордонного українства з Верховною Радою, Кабінетом міністрів України, Міністерством закордонних справ, Міністерством культури, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту, Міністерством економічного розвитку і торгівлі, Міністерством соціальної політики, Пенсійним фондом, Державною прикордонною і Державною митною службами та іншими важливими установами України;

- **внесення змін і доповнень до Закону «Про вибори народних депутатів»**, оскільки він, практично, позбавляє трудових мігрантів частини виборчих прав, гарантованих Конституцією України. Це стосується забезпечення можливості голосувати і бути обраними до Верховної Ради України;

- розроблення Державної програми сприяння поверненню громадян України, які перебувають за кордоном, на Батьківщину, передбачивши для них податкові, митні, інвестиційні пільги, пільги на придбання (побудову) житла тощо;

- активізація переговорного процесу щодо укладення двосторонніх міжнародних договорів між Україною та іноземними державами про працевлаштування та соціальний захист трудових мігрантів, взаємне визнання документів про освіту, визнання українських посвідчень водія;

- при підготовці Проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» передбачити виділення коштів на **сприяння діяльності українським культурно-інформаційним центрам** в іноземних державах, де проживають закордонні українці, облаштування приміщень для громад закордонних українців, осередків української культури, бібліотек, українських шкіл та класів за кордоном технічними засобами навчання, оргтехнікою, інвентарем, меблями. Придбання книг, зокрема підручників, навчально-методичної літератури, навчальної аудіо- та відеопродукції для надання допомоги у комплектуванні бібліотек, забезпеченні потреб навчальних закладів (класів, кафедр, відділень, факультетів навчальних закладів) іноземних держав, у яких вивчається українська мова.

Для попередження негативних наслідків від трудової міграції українців вбачається доцільним:

- удосконалити законодавчу базу, посилити відповідні інституції, уточнити та розширити їхні повноваження, а саме: **прийняти Закон „Про основні засади державної міграційної політики України”**, привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, що значною мірою допоможе усунути недоліки чинного законодавства в сфері міграції;

- посилення участі Міністерства соціальної політики України в регулюванні трудової міграції;

- шляхом розповсюдження інформації, а саме: рекламно-інформаційних буклетів, спеціальних телепередач, цільових випусків газет, **інформування потенційних трудових мігрантів** щодо міжурядових угод про взаємне працевлаштування громадян та їх соціальний захист, а також про можливості отримання трудовими мігрантами – громадянами України допомоги з боку закордонних дипломатичних установ України під час їх перебування за кордоном;

- **підсилення ефективності роботи закордонних дипломатичних установ України** з правової допомоги мігрантам, забезпечення захисту прав і свобод українських громадян, які перебувають за кордоном; оптимізувати кадровий склад консульських відділів посольств та консульств відповідно до кількості трудових мігрантів у країнах перебування;

- шляхом укладання двосторонніх договорів та угод, в тому числі, щодо взаємного визнання легітимності посвідчень водія, трудового стажу, соціального та пенсійного страхування, збільшення квот на працевлаштування, **захист соціальних прав українських громадян**, та забезпечення більш сприятливих можливостей працевлаштування за кордоном;

- створення сприятливих умов для залучення **фінансових ресурсів закордонних українців у вітчизняну економіку**;

- з метою легалізації грошових переказів **встановлення пільгових умов для їх здійснення**, а саме: законодавчо закріпити спрощену систему грошових переказів із-за кордону, зменшити оплату за банківські послуги;

- створення умов всередині країни, які б сприяли скороченню виїздів на заробітки за кордон; **заохочення повернення мігрантів на Батьківщину** та максимально використовувати результати трудової міграції в інтересах розвитку домогосподарств мігрантів, місцевих громад, регіону та країни в цілому;

- піклуючись про збереження нашими громадянами, які тимчасово перебувають на заробітках за межами України національної ідентичності, необхідно **забезпечувати зв'язок заробітчан з Україною** шляхом створення

умов для їхнього національно-культурного життя за кордоном, організації клубів, бібліотек, недільних шкіл тощо;

- максимально використовувати потенціал громадських об'єднань українців за кордоном, зокрема через активну роботу Ради з питань трудової міграції громадян України при Кабінеті Міністрів України, яка була утворена 20 січня 2010 року. Цей орган має бути дієвим механізмом впливу на владні рішення щодо вдосконалення нормативно-правової бази з питань соціального захисту наших співвітчизників, створення правових, економічних та організаційних умов для повернення трудових мігрантів в Україну.

Л. Мазука, головний консультант відділу політичних стратегій

Додаток 1.

Чисельність українських громад за кордоном

Країна	За даними МЗС (жовтень 2012)	База даних народонаселення Світового банку ²⁵
Австралія	13 666	
Австрія	7 000	
Азербайджан	21 500	
Аргентина	250 000-300 000	
Бельгія	4 343	
Білорусь	159 000	141 300
Болгарія	1 763	
Боснія та Герцеговина	4 500	
Бразилія	500 000	
Велика Британія	30 000	25 000
Вірменія	1 633	
Греція	22 000	24 800
Грузія	7 000	
Данія	6 770	
Естонія	28 000	
Ізраїль	56 000	248 700
Ірландія	3 500	
Італія	200 730	172 600
Іспанія	86 316	88 300
Казахстан	333 000	272 000
Канада	1 209 085	69 200
Киргизія	22 900	
Латвія	45 669	33 000
Литва	22 000	
Молдова	460 600	190 000
Нідерланди	4 000	
Німеччина	142 000	202 500
Нова Зеландія	672	
Норвегія	2 604	
Парагвай	10 000-12 000	
Польща	31 000	3330 000
Португалія	49 500	
Росія	1 930 000	3 647 200
Румунія	51 700	
Сербія	4 635	
Словаччина	7 430	
Словенія	468	
США	892 992	332 200
Таджикистан	1 500	
Туркменістан	23 000	
Угорщина	6 168	

²⁵ Малиновська О.А. Урізноманітнення складу населення України під впливом міжнародної міграції: виклики та шляхи реагування. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/973/>

Узбекистан	86 854	
Фінляндія	2 103	
Франція	30 000	
Хорватія	4 300	
Чехія	30 000	33 600
Чилі	1000	
Швейцарія	5 094	
Швеція	4 741	

Додаток 2

Дані щодо діяльності українських громад в країнах світу.

Країна	Кількість українських громадських організацій	Кількість культурно-інформаційних	Кількість суботніх і недільних шкіл і класів	Кількість учнів в суботніх і недільних школах і	Кількість колективів художньої самоді-	Кількість друкованих та електронн	Загальна кількість накладів видан	Кількість програм радіо/телебачення	Кількість бібліотек	Кількість музеїв	Кількість спортивних клубів	Кількість аматорських театрів
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Австралія	17	-	8	286	10	4	-	1	-	1	3	-
Австрія	5	1	1	28	1	1	1000	-	1	-	-	-
Азербай-	4	-	1	16	1	1	500	3	3	-	-	-
Аргентина	46	-	20	339	18	4	1700	8	2	-	-	-
Бельгія	11	1	3	35	4	1	-	-	-	-	1	1
Білорусь	13	1	15	100	10	2	729	-	6	-	-	1
Болгарія	5	-	1	8	-	1	-	-	-	-	-	-
Боснія і Герцегови	10	-	1	35	5	1	-	1	1	1	-	-
Бразилія	6	8	100	3000	25	4	2000	3	5	2	-	-
Великобри-танія	10	12	14	308	6	2	8500	1	10	3	1	-
Вірменія	1	-	1	41	4	1	1000	-	-	-	-	-
Греція	3	-	6	99	2	-	-	-	3	-	-	1
Грузія	15	1	4	260	3	1	200	4	5	-	-	1
Естонія	22	-	5	84	10	-	-	2	4	1	1	1
Ірландія	1	-	2	13	-	1	-	-	-	-	-	-
Іспанія	22	2	10	412	20	2	50000	-	-	-	6	-
Італія	70	1	7	150	30	6	71500	2	6	1	2	1
Казахстан	22	22	11	239	82	2	5200	-	22	-	-	-
Канада	бл.1000	бл.70	99	Дані відсутні	100	8	Бл. 22000	11/3	Дані відсутні	11	20	3

Киргизія	1	-	4	150	4	1	-	1	1	1	-	-
Латвія	15	-	1	14	9	3	800	1	-	-	-	2
Молдова	13	3	1	30	170	2	3000	4/2	3	2	-	3
Німеччина	32	2	7	295	5	1	750	1	1	1	1	1
Польща	67	1	88	2198	69	1	7200	8	18	5	1	8
Португалія	3	1	10	516	2	4	7000	1	-	-	-	1
Росія	100	-	15	445	400	2/1	Дані відсутні	Дані відсутні	7	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні
Румунія	2	1	74	433	12	4	-	3/-	-	3	-	-
Сербія	22	-	11	138	5	9	10000	2/2	-	-	2	1
Словаччина	7	-	21	803	38	4	-	1/1	9	1	1	1
США	164	35	36	2670	43	32	40000	20	16	12	31	6
Таджикистан	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Туркменистан	-	-	1	100	-	-	-	"	-	-	-	-
Угорщина	3	1	3	80	3	2	10000	2/1	2	1	-	1
Узбекистан	8	-	3	72	4	-	-	-	-	1	-	-
Фінляндія	2	-	1	6	-	1	-	-	3	-	-	-
Франція	17	1	2	100	3	1/1	-	-	1	-	-	1
Хорватія	2	-	3	10	6	2	350	1	1	1	-	-
Чехія	6	1	1	120	3	3	-	-	-	-	-	1
Швейцарія	2	-	-	-	-	1	100	-	-	-	-	-
Швеція	8	-	2	10	-	-/3	-	-	-	-	-	-
Японія	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ВСЬОГО:	1800	168	617	14058	1123	124	248929	98	244	49	71	35

Додаток 3

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України № 102
від 8 лютого 2012 р.

ПОРЯДОК
використання коштів, передбачених у державному бюджеті для
фінансової підтримки забезпечення міжнародного позитивного іміджу
України та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які
проживають за межами України

1. Цей Порядок визначає механізм використання коштів, передбачених МЗС у державному бюджеті за програмою "Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України" (далі - бюджетні кошти).

2. Цілями використання бюджетних коштів є забезпечення міжнародного позитивного іміджу України та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України.

3. Головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми є МЗС. Розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня за напрямками, визначеними підпунктами 2 - 9 пункту 4 цього Порядку, є закордонні дипломатичні установи України.

Одержувачем бюджетних коштів за напрямком, визначеним підпунктом 1 пункту 4 цього Порядку, є державне підприємство "Головне управління комплексного обслуговування та будівництва об'єктів дипломатичної служби". Одержувачами бюджетних коштів за напрямками, визначеними підпунктами 3 - 9 пункту 4 цього Порядку, є українські громади за кордоном, яким надається фінансова підтримка.

4. Бюджетні кошти спрямовуються МЗС на:

1) фінансування проектних, підготовчих та ремонтно-реставраційних робіт павільйону "Земледеліє" (будівля N 58), розташованого на території Всеросійського виставкового центру в м. Москві (Російська Федерація) - 2398 тис. гривень;

2) проведення заходів щодо створення пам'ятного знака (пам'ятника жертвам Голодомору 1932 - 1933 років у м. Вашингтоні (США) - 1130 тис. гривень;

3) надання фінансової підтримки українській громаді за кордоном у виготовленні проектно-кошторисної документації та проведенні ремонту приміщень, виділених для потреб Українського народного дому в м. Перемишлі (Республіка Польща) - 852 тис. гривень;

4) надання фінансової підтримки українській громаді за кордоном у виготовленні проектно-кошторисної документації та проведенні ремонту Центру української культури в м. Пряшеві (Словацька Республіка) - 120 тис. гривень;

5) надання фінансової підтримки українським громадам за кордоном у забезпеченні ними випуску періодичних видань, підготовки та випуску теле- та радіопрограм, публікацій з української тематики в засобах масової інформації за кордоном, підтримання Інтернет-ресурсів таких громад - 332,2 тис. гривень;

- 6) надання фінансової підтримки українським громадам за кордоном в організації та проведенні за кордоном таких науково-освітніх заходів, як форуми, конгреси, конференції, семінари - 50 тис. гривень;
- 7) надання фінансової підтримки українським громадам за кордоном у виданні за кордоном наукових, публіцистичних, художніх творів та збірок для українських громад за кордоном, творів закордонних українців, здійсненні перекладу творів класиків української літератури іноземними мовами - 50 тис. гривень;
- 8) надання фінансової підтримки українським громадам за кордоном в організації та проведенні за кордоном таких культурно-мистецьких заходів, як фестивалі, свята мистецтв, виставки, експозиції, вечори і тижні українського кіно, української пісні та поезії, концерти творчих колективів - 50 тис. гривень;
- 9) надання фінансової підтримки українським школам за кордоном - 15 тис. гривень;
- 10) виготовлення бланків посвідчення закордонного українця - 60 тис. гривень;
- 11) забезпечення функціонування веб-сайтів МЗС та закордонних дипломатичних установ України з розміщенням інформації іноземними мовами для популяризації України на міжнародному рівні - 100 тис. гривень;
- 12) оплату витрат, пов'язаних із закупівлею іноземної валюти для цілей, зазначених у цьому пункті, і оплату банківських послуг - 2,8 тис. гривень.

5. Бюджетні кошти використовуються в межах відповідних бюджетних призначень згідно із затвердженим МЗС планом заходів. У разі потреби до такого плану заходів в установленому порядку вносяться зміни.

МЗС подає кожного півріччя Мінфіну інформацію про виконання плану заходів з результатами проведеного аналізу, поясненнями та висновками про виконання.

6. МЗС разом з Мінфіном розробляє і затверджує паспорт бюджетної програми.

7. Закупівля товарів, робіт і послуг за рахунок бюджетних коштів здійснюється в установленому законом порядку.

Попередня оплата таких товарів, робіт і послуг проводиться з урахуванням положень бюджетного законодавства.

Не допускається спрямування бюджетних коштів на:

придбання товарів, робіт і послуг, які безпосередньо не пов'язані з проведенням заходів, передбачених цим Порядком;

оплату посередницьких послуг;

оплату заходів, проведення яких здійснюється за іншими бюджетними програмами;

проведення заходів, метою яких є отримання прибутку.

Остаточні розрахунки за поставлені товари, виконані роботи та надані послуги здійснюються згідно з умовами договору про їх закупівлю на підставі актів приймання - передачі поставлених товарів, виконаних робіт і наданих послуг.

8. Відображення у первинному та бухгалтерському обліку інформації про отримані (створені) оборотні і необоротні активи, а також відкриття рахунків, реєстрація, облік бюджетних зобов'язань в органах Казначейства та проведення операцій, пов'язаних з використанням бюджетних коштів, здійснюються у порядку, встановленому законодавством.

9. Казначейство проводить у разі потреби за зверненням МЗС про здійснення розрахунків в іноземній валюті операції із закупівлі іноземної валюти за офіційним курсом гривні, встановленим Національним банком на дату проведення операції.

10. Розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачі бюджетних коштів надсилають у двотижневий строк після закінчення кварталу МЗС інформацію про виконання плану заходів для її узагальнення.

11. Складення та подання фінансової і бюджетної звітності про використання бюджетних коштів, а також контроль за їх цільовим та ефективним витрачанням здійснюються в установленому законодавством порядку.

Додаток 4.

Міжнародні організації української діаспори

Найбільшою організацією міжнародного характеру є **Світовий конгрес українців (СКУ)**, створений у Нью-Йорку в 1967 р. До листопада 1993 р. цей координаційний орган мав назву Світовий конгрес вільних українців. Нині СКУ об'єднує близько 300 громадських інституцій майже в 30 країнах. Серед його нових членів є і осередки у пострадянських державах.

Міжнародними об'єднаннями є також **Європейський конгрес українців** (представляє інтереси українських громад у 23 країнах, здебільшого в Центральній та Східній Європі), Світова федерація українських жіночих організацій, а також Світова федерація українських лемківських об'єднань.

Основним координаційним органом закордонних українців є **Українська Всесвітня Координаційна Рада (УВКР)**, створена українськими громадськими організаціями з України та з-за кордону в 1992 р. За статутом УВКР є міжнародною спілкою об'єднань громадян, діяльність якої поширюється на територію України та інших держав.

Метою діяльності УВКР є сприяння зміцненню й розбудові незалежної держави – України, збереження національної ідентичності українців у країнах їх поселення, а також сприяння співпраці України із закордонними українцями та з країнами поселення українців.

Найвищим органом управління УВКР є Всесвітній форум українців, який скликається раз на чотири-п'ять років (останній V Форум відбувся у серпні 2011 р. у Києві). У період між Форумами вищим органом управління УВКР є Загальні збори представників організацій-членів УВКР, які скликаються не менше одного разу на рік.